

III.

Razdioba hrvatske povijesti.

Prošlost naroda hrvatskoga raspada se na četiri doba.

Prvo doba ide od onoga vremena, otkad se Južni Sloveni, od kojih se docnije jedan dio stao okupljati oko političkoga imena Hrvati, uzeše naseljavati u svojoj današnjoj postojbini, pa do krunisanja ugarskoga kralja Kolomana za hrvatsko-dalmatinskoga, to jest od druge polovice VI. vijeka do godine 1102. Za to vrijeme od preko četiri stotine godina narod hrvatski živi ponajviše samostalnim državnim životom, vođen u početku plemenskim županima, onda knezovima, a konačno kraljevima. U to se doba Hrvati oteše srećno vlasti franačkoj, obraniše od navala Mlečana, Arapa (Saracena), Bugara, Madžara i Bizantinaca, te se dočepaše kroz neko vrijeme političke premoći na sjeverozapadnoj obali Jadranskoga mora. No podjednako uzeše državu hrvatsku sve to većma slabiti unutrašnji razdori, uvjetovani slovenskim demokratskim shvaćanjem političkoga života, a ovi je konačno dovedoše u državnu zajednicu s Ugarskom, bolje reći s njezinim kraljem.

Drugo doba obuhvata vrijeme od godine 1102. do 1526., ili od krunisanja Kolomanova hrvatsko-dalmatinskim kraljem u Beogradu do katastrofe kod Mohača. U to doba imadu Hrvati zajedničkoga kralja s Ugarskom, ponajprije iz kuće Arpádove, onda iz kuće Anžuvinske, konačno iz raznih kuća, jer osiljenjem gordoga visokoga plemstva Ugarska s Hrvatskom postade od 1387., odnosno 1438. dalje, izborno kraljevstvo. Za sve to vrijeme Hrvati se bore s Venecijom i Bizantom za Dalmaciju, a kasnije s Turčinom za opstanak svoj uopće. Otevši se srećno Bizantincima, a kroz dulje vremena i Mlečanima, Hrvatska izgubi konačno Dalmaciju (između 1409. i 1420.), dok joj Turci preoteše najveći dio istočnih i južnih krajeva. Ove borbe s Venecijom i Bizantom u starije vrijeme, a s Turčinom u poznije, učiniše, da je hrvatsko-ugarska zajednica, iznajprije vezana u prvom redu uz ličnost kraljevu, postajala pod utjecajem feudalnih plemićkih ustanova i privilegija sve to tješnja. Još u početku toga doba pridruži se Ugarskoj banovina Bosna kao dobrovoljna saveznica; docnije proglasi se kraljevinom (1377), no ubrzo pade pod Turčina (1463). Jedini je Dubrovnik umio da kao slobodna republika, ali ipak pod vrhovnim gospodstvom ugarsko-hrvatskoga kralja, srećno sačuva svoju slobodu.